

До разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 86.106.2025
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова
65082, м. Одеса, вул. Всеволода Змієнка, 2

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію **Буяновської Лесі Юріївни**
***«Геодемографічний аналіз одеського регіону в умовах зміни
адміністративно-територіального устрою»***
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 106 «Географія»
з галузі знань 10 «Природничі науки»

Актуальність теми дисертаційної роботи. Зміну адміністративно-територіального устрою, що був запроваджений у 2020 році відносять до сучасних трансформаційні процесів в Україні. Саме ці процеси вплинули не лише на функціональну структуру регіонів, а й соціально-демографічні процеси на місцевому рівні. Зокрема адміністративно-територіальна реформа, суттєво вплинула на територіальну організацію суспільства, систему управління та розміщення населення. У цьому контексті вивчення геодемографічних характеристик, динаміки та структурних змін населення Одеського регіону набуває особливої ваги.

Одеська область, як одна з найбільших за площею та етнокультурною різноманітністю, є гарним прикладом для аналізу впливу реформованого АТУ на формування геодемографічних процесів. Як наслідок реформи та історичного поступу в регіональному контексті спостерігаються суттєві відмінності у природному й механічному русі населення, структурі зайнятості, урбанізаційних тенденціях та віковій структурі населення в межах новостворених громад і районів. У зв'язку з цим виникає потреба у комплексному геодемографічному аналізі, що дозволить не лише оцінити сучасні тенденції, а й спрогнозувати подальший розвиток демографічної ситуації в умовах нової територіальної організації.

Актуальність теми зумовлена також необхідністю наукового обґрунтування регіонального розвитку та прийняття управлінських рішень, заснованих на реальних демографічних даних. Такий підхід сприятиме підвищенню ефективності соціально-економічного розвитку територій та зменшенню диспропорцій між центром і периферією в регіоні.

Таким чином, дослідження геодемографічних змін в Одеському регіоні в умовах нової адміністративно-територіальної реформи є вкрай актуальним як у науковому, так і в прикладному вимірі, оскільки забезпечує необхідну базу для формування сучасної регіональної політики, адаптованої до умов реформування системи територіального управління.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана відповідно до плану і тематики науково-дослідної роботи кафедри економічної та соціальної географії і туризму ОНУ імені І.І. Мечникова зокрема теми «Особливості формування регіональних рекреаційних комплексів в Українському Причорномор'ї» (тема № 316, номер державної реєстрації НДР 0121U113483).

Наукова новизна отриманих результатів.

Автором під час виконання дослідження були отримані наступні результати:

вперше:

- здійснено комплексний геодемографічний аналіз та геодемографічне районування Одеського регіону на засадах нового адміністративно-територіального устрою із урахуванням просторових відмінностей геодемографічного процесу та геодемографічної ситуації Одеського регіону;
- розроблено методику виділення геодемографічних кластерів, геодемографічних груп та геодемографічних осередків в геодемографічному районуванні регіону, що дозволяє використовувати їх як просторову основу для формування регіональної демографічної політики;
- виявлено просторові розбіжності у формуванні геодемографічних кластерів, груп та осередків в межах Одеського регіону, що виникають внаслідок невідповідності між сучасними адміністративними межами районів і фактичними ареалами поширення демографічно однорідних територій;

вдосконалено:

- теоретико-методологічні підходи до аналізу геодемографічних процесів та геодемографічної ситуації в умовах адміністративно-територіальних трансформацій;
- наукове розуміння впливу адміністративно-територіального устрою на просторову організацію та динаміку геодемографічних процесів регіону;

отримали подальший розвиток:

- підходи до аналізу взаємозв'язку між адміністративно-територіальним устроєм та геодемографічними процесами;
- підходи до вивчення регіональної та мікрорегіональної геодемографічної ситуації з урахуванням динаміки чисельності населення, його етно-національної та статеві-вікової структури, щільності та конфігурації розселення;
- концептуальні засади використання категорій «геодемографічна ситуація», «геодемографічний процес» та «геодемографічне районування» як аналітичного інструментарію для просторової диференціації демографічного розвитку територій;

Практичне значення отриманих результатів.

Результати проведеного автором дослідження були запропоновані як рекомендації щодо подальшого теоретичного узагальнення ГДП в умовах трансформації АТУ, та можуть бути використані органами державної влади

та місцевого самоврядування при формуванні та реалізації демографічної, соціальної та регіональної політики, зокрема в аспектах територіального планування, оптимізації мережі соціальної інфраструктури та управління міграційними процесами. Виділені геодемографічні кластери, геодемографічні групи та геодемографічні осередки можуть бути використані як аналітична основа для виявлення регіональних диспропорцій у демографічному розвитку, прогнозування трансформацій у структурі розселення та підвищення ефективності управління демографічним потенціалом територій. Також результати дослідження можуть бути використані у процесі вдосконалення адміністративно-територіального устрою, зокрема для обґрунтування меж територіальних громад та адміністративних районів на основі реальних демографічних і просторових відмінностей.

В практичній діяльності результати наукового дослідження впроваджено в роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування та приватних підприємств, на що є відповідні акти впроваджень.

Також результати дисертаційного дослідження впроваджені в навчальний процес кафедри економічної та соціальної географії і туризму ОНУ імені І.І. Мечникова при викладанні навчальних дисциплін («Основи суспільної географії», «Основи регіоналістики» та «Основи просторового планування»).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, і рекомендацій.

Під час роботи над дисертацією Буяновською Лесею Юріівною було проаналізовано та систематизовано велику кількість навчально-методичної, спеціалізованої та іншої літератури з досліджуваної проблематики. Обґрунтовано теоретичну та методологічну базу дослідження. Проведено аналітичні узагальнення. Автор самостійно здійснив збір та обробку статистичних, картографічних і літературних джерел. На тлі цих досліджень Буяновська Л.Ю. провела велику кількість розрахунків та обчислень. Розробила таблиці та графіки. Автором самостійно розробленні авторські карти, які добре ілюструють текстову частину дисертації. Були визначені концептуальні підходи та сформульовані змістовні висновки.

Отриманні результати багаторазово апробовано у вигляді доповідей на міжнародних та інших науково-практичних конференціях та перевірено під час рецензування публікацій у фахових виданнях. Висновки дисертанта є самостійними, переконливими і мають науково-практичне значення.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність, характеристика основних положень роботи.

Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням (загальним об'ємом 263 стор.), що структурно складається із анотації українською, англійською мовами, списку публікацій автора, в яких відображенні результати дослідження (10 наукових праць), вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (118 найменувань) і 11 додатків.

Робота також містить 29 таблиць і 69 рисунків, у тому числі 27 картосхем, які поглиблюють сутність розкриття теми дослідження. Загальні висновки представлені на 5 сторінках.

Автором у *першому розділі* дисертаційного дослідження, який присвячено теоретико-методичним засадам суспільно-географічного дослідження геодемографічних процесів, висвітленні сучасні суспільно-географічні підходи до геодемографічних досліджень на регіональному рівні.

Будучи міждисциплінарною галуззю науки, геодемографія поєднує методологічні засади демографії та географії населення. Вона досліджує просторово-часові закономірності змін чисельності, складу, розміщення та міграційної мобільності населення у взаємозв'язку з природними, економічними, соціальними та політичними чинниками. При активній взаємодії геодемографії з іншими дослідницькими напрямками забезпечується формування комплексного розуміння територіальних особливостей демографічних процесів окремо взятому регіону.

Автором також досліджено як саме впливають зміни адміністративно-територіального устрою на геодемографічні процеси в регіоні. Розглянуто, як світовий досвід, так і зміни в межах України та Одеського регіону (Одеської області).

Проведений автором аналіз численної літератури, присвяченій характеристиці сучасної демографічної ситуації в Україні, зокрема в регіональному плані, засвідчує з однієї сторони загальні тренди на депопуляцію, старіння населення, негативне міграційне сальдо, а з іншої сторони - недосконалість адміністративно-територіальної реформи та посилення демографічних розривів у розвитку територій громад і регіону загалом.

Другий розділ дисертаційної роботи Буяновської Лесі Юріївни присвячений аналізу Чинників та передумов формування сучасного адміністративно-територіального устрою Одеського регіону. В рамках дослідження добре розкрита історія формування адміністративно-територіального устрою Одеського регіону, проаналізовано систему розселення та визначенні головні причини структурно-вікових деформацій населення.

Автор зазначає що в Одеському регіоні набуває актуальності перегляду адміністративно-територіального устрою регіону та укрупнення (дооб'єднання) територіальних громад. На думку автора цей процес повинен базуватися на комплексному врахуванні демографічних показників, етнонаціонального складу населення, особливостей історико-географічного розселення. А саме укрупнення громад дозволить підвищити їх соціально-економічну спроможність, оптимізувати управлінські ресурси, зберегти етнокультурну специфіку територій та забезпечити більш ефективне функціонування в умовах депопуляції та старіння населення. Укрупнення громад повинно стати одним із дієвих інструментів стабілізації та подолання негативних геодемографічних процесів і виправити геодемографічну ситуацію в Одеському регіоні.

В *третьому розділі роботи* проаналізовано динаміку чисельності населення, етнонаціональний склад населення Одеського регіону,

проведено оцінку геодемографічної ситуації в регіоні, висвітлено стан та тенденції геодемографічного розвитку регіону. Автор зазначає, що сучасна геодемографічна ситуація в регіоні є результатом складної сукупності історико-географічних та соціально-економічних чинників, які визначають і характер сучасних тенденцій геодемографічних трансформацій. Загальною тенденцією геодемографічної ситуації в регіоні є депопуляція населення. По гендерним ознакам на Одещині при загальному тренді зменшення абсолютної кількості населення, відносних змін по цих показниках не спостерігається. В динаміці чисельності населення регіону та України за 1959–2022 рр., фіксуються негативні зміни, обумовлені як загальноекономічною кризою в країні, так і суттєвими трансформаціями у демографічній структурі населення, зокрема і обумовлені військовими подіями та анексією Криму і Донбасу, протягом останнього десятиріччя.

Четвертий розділ присвячено просторовому аналізу геодемографічних показників та геодемографічному районуванню Одеського регіону на засадах нового адміністративно-територіального устрою, виявленню взаємозв'язку категорій геодемографічного процесу та геодемографічної ситуації у структурі геодемографічного районування. За результатами дослідження обґрунтовано загальні методологічні і методичні положення геодемографічного районування, проаналізовано часткове геодемографічне районування та проведено комплексне інтегральне геодемографічне районування в Одеському регіоні на новій адміністративно-територіальній основі.

Загальні висновки що відображують і узагальнюють результати дослідження представлені на 5 сторінках. Висновки є змістовними і виваженими.

Дисертація за структурою, мовою та стилем викладання, а також оформленням відповідає вимогам МОН України та освітньо-наукової програми.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих автором працях.

Основні положення опубліковані автором у 10 наукових працях, з яких 4 Публікації у наукових фахових виданнях категорії Б: 1 стаття у наукометричному виданні категорії А, та 5 тези доповідей на міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Автор зробив вагомий внесок як у теоретичну, так і практичну площину досліджень відносно питань впливу зміни адміністративно-територіального устрою регіону на геодемографічні процеси, показав ці зміни в практичній площині на прикладі Одеського регіону.

Зауваження до змісту та оформлення роботи.

Результати наукового дослідження Буяновської Лесі Юріївни дають підставу вважати, що визначені завдання реалізовано, мета досягнута, а сукупність наукових положень та отриманих результатів має важливе значення для формування регіональної демографічної політики на тлі розроблених методик геодемографічного районування регіону що

формується на виділених геодемографічних кластерах, геодемографічних груп та геодемографічних осередків. Враховуючи нові методики було виявлено просторові розбіжності у формуванні геодемографічних кластерів, районів та осередків в межах Одеського регіону, що виникають внаслідок невідповідності між сучасними адміністративними межами районів і фактичними ареалами поширення демографічно однорідних територій.

По відношенню до останнього ***вважаю за необхідність висловити певні побажання, що виникли у процесі рецензування дисертації.***

Автор стверджує що особливо в південних районах Одеської області новий адміністративно-територіальний устрій суттєво вплинув на демографічну ситуацію та на етнонаціональну структуру (§ 1.3 стр. 56) Так, Болградський район після укрупнення втратив частину своєї етнічної однорідності. До укрупнення в бувшому Болградському районі мешкала висока частка болгарського населення, що сприяло збереженню національної ідентичності. До складу ж укрупненого району ввійшли села з домінуванням інших етносів, що призводить до поступової асиміляції та зниження частки болгарського населення. Аналогічна ситуація спостерігається в бувшому Татарбунарському районі, в якому після укрупнення та входження до складу Білгород-Дністровського району спостерігається значний відтік молоді до Одеси та Одеської агломерації. У результаті чого територія колишнього Татарбунарського району перетворюється на демографічно вразливу зону з високими темпами природного скорочення людського потенціалу. З другого боку автор пише про необхідність знову ж укрупнення громад.

На нашу думку було б доцільним розробити прогнози щодо геодемографічних процесів з урахуванням саме питань етнічності населення відповідно до подальшого укрупнення.

Наведенні вище побажання та зауваження значною мірою є дискусійними, відтак не суттєво впливають на загальний позитивний висновок щодо якості виконання дисертаційної роботи Буяновської Л.Ю.

Дотримання академічної доброчесності, відповідність анотації основним положенням дисертації

Дисертаційна робота була перевірена автоматизованим сервісом плагіату Unichek. За результатами перевірки дисертація Буяновської Л.Ю. визнана оригінальною роботою яка не містить академічного плагіату.

Загальний висновок. Висновок щодо відповідності дисертації встановленим нормам

Дисертаційна робота Буяновської Лесі Юріївни на тему ***«Геодемографічний аналіз одеського регіону в умовах зміни адміністративно-територіального устрою»*** є завершеною науковою працею, яка містить низку нових, актуальних та достовірних результатів. За своїм науковим рівнем, новизною отриманих результатів, теоретичним та практичним значенням, змістом та оформленням повністю відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Аналіз дисертаційної роботи, анотації і опублікованих праць за тематикою дисертації дозволяє зробити висновок що дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (з наступними змінами), та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, з наступними змінами), а її автор, **Буяновська Леся Юріївна** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 10 «Природничі науки» за спеціальністю 106 «Географія».

Рецензент:

кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної та
соціальної географії і туризму
ОНУ імені І.І. Мечникова

Антоніна Миколаївна ШАШЕРО

ОСОБИСТИЙ ПІДПИС *А. Шашеро*

Л. Буяновська ЗАСВІДЧУЮ

ІНСПЕКТОР ВІДДІЛУ КАДРІВ

Л. Овсєнко